

VI. IN MEMORIAM

ZBIGNIEW BIAŁY
(1932 - 1986)

Dnia 28 lutego 1986 roku zmarł w Krakowie dr Zbigniew Biały. Przez trzydzieści lat pracował naukowo i dydaktycznie w Katedrze Etnografii Słowian Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1973 roku był członkiem Komisji Etnograficznej Oddziału PAN w Krakowie. W roku 1983 za pracę w charakterze nauczyciela akademickiego otrzymał Złoty Krzyż Zasługi.

Zbigniew Biały urodził się 29 października 1932 roku we Lwowie, w rodzinie robotniczej. W 1945 roku rodzina jego osiedliła się w Bytomiu i tam w roku 1951 ukończył szkołę średnią. W latach 1951 - 1955 studiował etnografię na Uniwersytecie Jagiellońskim, pisząc pod kierunkiem profesora Kazimierza Moszyńskiego pracę maderską na temat tradycyjnego rolnictwa chłopskiego w Polsce południowej. W styczniu 1956 podjął pracę w Katedrze Etnografii Słowian UJ. 21 września 1966 r. obronił na Uniwersytecie Jagiellońskim dysertację doktorską „Ze studiów nad gospodarką chłopską w Małopolsce południowej w XIX i XX wieku”, której promotorem była profesor Jadwiga Klimaszewska. Do zagadnień ekonomicznych i kulturowych mechanizmów wiejskiej gospodarki drobnotowarowej nieraz będzie powracał w swoich publikacjach. Właśnie z tej problematyki wyrośnie następnie jego zainteresowanie badawcze typami etosu gospodarczego w społecznościach wiejskich.

Od najwcześniejszych lat uniwersyteckich Zbigniew Biały zdradzał charakterystyczne zacięcie etnografa-terenowca. Intensywne badania terenowe prowadził jeszcze jako student, działał też w Kole Naukowym Studentów Etnografii. Jego praca maderska i rozprawa doktorska były w znacznej mierze wynikiem oryginalnych studiów empirycznych; prowadził też badania i opracowywał kartogramy dla Polskiego Atlasu Etnograficznego.

W latach sześćdziesiątych dr Zbigniew Biały zainicjował wieloletnie badania kultury ludowej Polskiego Spisza. Zajmował się także kulturą tamtejszych społeczności cygańskich. Prowadzone pod jego kierunkiem prace zaowocują potem podjęciem badań cyganologicznych przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie. Także

zapewne za sprawą obecności dr Białego wśród Cyganów spiskiej Czarnej Góry, jeden z nich wybiera dla siebie zawód etnografa i obecnie sam prowadzi badania jako pracownik naukowy Katedry Etnografii Słowian UJ.

Etnograficzne badania terenowe prowadził dr Zbigniew Biały również w innych regionach Polski (np. na Śląsku Opolskim i Białostocczyźnie), a także poza Polską: w Jugosławii, dokąd parokrotnie wyjeżdżał (raz — na okres prawie roku), oraz na Słowacji (ze studentami etnograficznego Koła Naukowego). Głównym terenem obserwacji kultury ludowej pozostawał jednak dla niego Polski Spisz. Planował wydanie wielotomowej, interdyscyplinarnej monografii poświęconej tej ziemi. Zaprzyjaźniony z jej mieszkańcami, chciał przy tym, aby wydawnictwo to przyczyniło się do lepszego rozumienia ich kultury, obyczaju, ich skomplikowanej historii. Pierwszy tom z zamierzonej serii zdążył jeszcze sam przygotować i oddać do druku w wydawnictwie UJ.

Zainteresowania badawcze Zb. Białego obejmowały także historię etnologii oraz ogólną problematykę teorio-kulturową. Zajmowała go osiemnastowieczna teoria postępu, ewolucjonizm i neoewolucjonizm. Między innymi opublikował w języku angielskim rozprawę o ewolucjonizmie krytycznym Kazimierza Moszyńskiego. Interesowała go amerykańska szkoła kultury i osobowości, związki między rozwojem etnologii a filozofią i językoznawstwem. Uprawiał refleksję metodologiczną (publikacje dotyczące zagadnień weryfikacji w badaniach etnograficznych, oraz stosowalności metod ilościowych). Tworzył oryginalne konstrukcje teoretyczne, w szczególności związane z koncepcją modelu świata jako wizji rzeczywistości oraz zbioru programów zachowań dla kolektywów i jednostek. Dla własnych badań znajdował inspirację w podejściu semiotyczno-strukturalnym, włączając tutaj tak orientację generatywistyczną (C. Lévi-Straussa), jak i funkcjonalną, reprezentowaną przez szkołę tartuską. Zarazem, dążąc do tworzenia ujęć diachronicznych, odwoływał się do klasycznego materializmu historycznego oraz do koncepcji F. Braudela. Szukał pomocy w filozofii i informatyce, wciągał do współpracy przedstawicieli tych dyscyplin.

Wykaz jego publikacji obejmuje 24 pozycje. Wiele tekstów pozostało w naszym napisie.

Dużo czasu poświęcał pracom redakcyjnym. Jako sekretarz redakcji, brał udział w przygotowaniu pierwszych numerów „Prac Etnograficznych” wydawanych w serii Zeszytów Naukowych UJ. Jako recenzent, częściej jeszcze jako konsultant, służył radą i pomocą absolwentom etnografii i młodszym kolegom w przygotowywaniu do druku ich własnych tekstów; często były tam teksty o tematyce spiskiej. Jako redaktor zamierzonej serii spiskiej pozostawił, poza tomem skierowanym już do druku, jeszcze tomy następne, w znacznej części dopracowane redakcyjnie.

Chętnie brał udział w konferencjach i dyskusjach naukowych. Wygłaszał referaty, przewodniczył zebraniom naukowym. Zapraszany był między innymi na sesje naukowe organizowane przez Katedrę Historii i Teorii Kultury Uniwersytetu Śląskiego. W jesieni 1985 roku zdołał jeszcze wziąć udział w polsko-jugosłowiańskiej konferencji etnograficznej w Belgradzie, wygłaszając referat o typach etosu pracy i życia na wsi polskiej.

Ważne dla niego było wszystko to, co dotyczyło spraw studenckich: zajęcia dydaktyczne, opieka nad grupą studencką, opieka nad Kołem Naukowym (w szczególności — jego Sekcją Karpacką), opieka nad pracami magisterskimi. Więcej niż 50 prac magisterskich powstało przy jego udziale — czy to jako promotora, czy recenzenta, czy też konsultanta.

Nie oddzielał działalności dydaktycznej od pracy badawczej. O wszystkim, czym się warsztatowo zajmował, zwykł był też rozmawiać ze studentami. Przejawiał w pracy dydaktycznej cały swój temperament, impulsywność, zapal do podejmowania nowej problematyki. Na seminariach, konwersatoriach i ćwiczeniach, w rozmowach indywidualnych ze studentami i w czasie obozów badawczych (tak samo, jak w czasie spotkań naukowych) dyskutował, spierał się, usiłował przekazywać swój punkt widzenia — nie występując jednak *ex cathedra*, nie podpierając się autorytetem swojego statusu uniwersyteckiego. Oszczędny i pełen wątpliwości względem tego, co sam pisał, chętnie przekazywał swoją wiedzę i przemyślenia w dyskusjach i rozmowach, a także w formie wykładów, które bardzo starannie przygotowywał.

Był dobrej próby popularyzatorem, brał też udział w różnych inicjatywach służących rozwojowi współczesnej kultury ludowej. Patronował studenckiemu ruchowi w Związku Młodzieży Wiejskiej, dzięki czemu na Spiszu zostały zgrupowane studenckie obozy naukowe szeregu krakowskich uczelni. Uczestniczył w organizacji rozmaitych konkursów i wystaw twórczości ludowej (m. in. współpracował z Domem Kultury, podówczas powiatowym, w Wadowicach). Był członkiem Zespołu Doradczego Centralnego Ośrodka Metodyki Upowszechniania Kultury. Prowadził wykłady dla słuchaczy Uniwersytetów Ludowych (m. in. w Rożnicy i w Szybach).

Osobne miejsce w popularyzatorskiej działalności Zbigniewa Białego zajmuje wieloletnia współpraca z Krakowską Rozgłośnią Polskiego Radia. Jego pogadanki i na żywo prowadzone rozmowy przy mikrofonie przybliżające słuchaczom problematykę etnograficzną, uczyły tolerancji i rozumienia świata. W tym, co mówił, często pojawiały się nuty bardzo osobiste: przekora czy sceptycyzm, czasem zaduma nad sprawami ostatecznymi.

Zbigniew Biały był aktywnym członkiem krakowskiego Klubu Twórców i Działaczy Kultury „Kuźnica”, grupującego intelektualną lewicę. Do PZPR należał jeszcze na studiach. Niezależny i wobec nikogo niepokorny, pozostawał wierny nadziejom swojej młodości.

Po operacji, która niczego już nie zdołała odwrócić, ostatnie tygodnie życia spędzał w domu. Ożywiał się, gdy odwiedzali go koledzy i studenci. Cieszyła go ich obecność, cenił ich przyjaźń i przywiązanie. Byłem u niego na parę zaledwie dni przed jego śmiercią. Rozmawiał o sprawach zawodowych, był pogodny.

Leszek Dzięgiel

PROF. DR HAB. KAZIMIERZ DOBROWOLSKI

Urodzony 20. XII. 1894 r. w Nowym Sączu, zmarł 26. III. 1987 r. w Krakowie. Członek honorowy PTL, wybitny uczony z zakresu socjologii etnografii, historii kultury. Członek Polskiej Akademii Nauk, emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik byłej Katedry Etnografii Ogólnej i Socjologii UJ w latach 1935-1965, założyciel i rektor b. Wyższej Szkoły Nauk Społecznych TUR w Krakowie, członek rzeczywisty PAU, doktor honoris causa Uni-

wersytetu im. Komenskogo w Bratysławie, przewodniczący Komisji Socjologicznej Oddziału PAN w Krakowie, członek wielu towarzystw i gremiów naukowych, odznaczony wieloma odznaczeniami państwowymi, w tym Krzyżem Wielkim Orderu „Odrodzenia Polski”.

WSPOMNIENIA O OLDZE GAJEK

(16.XI.1907 - 16.III.1987)

W pochmurny dzień marcowy na cmentarzu św. Wawrzyńca we Wrocławiu rodzina, przyjaciele, uczniowie i sąsiedzi żegnali śp. dr Olgę Gajkową. W imieniu Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i etnografii polskiej mowę pożegnalną wygłosił dr Stanisław Chmielowski. I choć nie sposób na paru stronach podsumować Jej dorobku pedagogicznego, organizacyjnego i naukowego, to należy przypomnieć choćby Jej najważniejsze dokonania i główne fakty z Jej życia.

Z zachowanych dokumentów można prześledzić życie O. Gajkowej od chwili urodzenia w dniu 16 listopada 1907 r. w Borysławiu. Jej ojciec Julian Barnicz zginął w patrolu wojskowym pod Brzeżanami, gdy miała 9 lat. Wychowywała ją matka Stefania z domu Schminde. Naukę w szkole rozpoczęła jeszcze w Borysławiu, ale już we wrześniu 1913 r. widzimy Ją w „szkole wydziałowej żeńskiej połączonej z 4-klasową pospolitą im. królowej Jadwigi” w Stanisławowie. Następny zachowany dokument to świadectwo maturale z maja 1927 z I Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego im. A. Asnyka we Lwowie, które kończy „z bardzo dobrym postępem jako najlepsza uczennica”. Wśród podpisów na świadectwie znajdujemy nazwisko ks. Eugeniusza Baziaka. W tym samym roku zostaje wolnym słuchaczem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza. Od r. 1928 podejmuje pracę w szkolnictwie. W maju 1930 r. zdaje praktyczny egzamin na nauczycielkę publicznych szkół powszechnych z wynikiem bardzo dobrym. W końcu tego roku zdaje jeszcze egzamin dojrzałości w zakresie gimnazjum w II Państwowym Gimnazjum we Lwowie. W r. 1931 zawiera związek

* W najbliższym tomie zamieścimy artykuł omawiający działalność naukową Profesora Kazimierza Dobrowolskiego.

małżeński z Józefem Gajkiem i podejmuje regularne studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W indeksie znajdujemy podpisy m. in. K. Twardowskiego, K. Ajdukiewicza, R. Ingardena, J. Kleinera, W. Taszyckiego, F. Bujaka, S. Zakrzewskiego, T. Sulimirskiego, ale głównie A. Fischera. Już w trakcie studiów, w r. 1933, zdaje egzamin Państwowego Wyższego Kursu Nauczycielskiego we Lwowie. Mimo studiów i pracy zawodowej (uczy w szkole powszechnej im. Lenartowicza Nr 7) znajduje czas na pracę społeczną — w latach 1935-1936 jest naczelniczką okręgu lwowskiego organizacji „Straż Przednia”.

Studia ukończyła w lutym 1936 r. i przedstawiła z wynikiem bardzo dobrym pracę magisterską na temat „Kultura ludowa okolic Potylicza i Hor” — Rada Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza nadała jej stopień „magistra filozofii jako dowód zakończenia studiów wyższych w zakresie etnografii z etnologią”, a członkami komisji egzaminacyjnej byli J. Czekanowski i E. Bulanda. Jesienią tego samego roku rodzi syna Jerzego.

W latach 1937-1938 widzimy Ją wraz z mężem i dzieckiem w Gdyni i Toruniu, gdzie uczy w szkołach powszechnych. W roku szkolnym 1938/1939 Gajkowie są znowu we Lwowie, a Olga Gajek ponownie uczy w szkole im. Lenartowicza. W tym samym czasie zajmuje się także organizacją nowego działu „przemysłu artystycznego” w czasopiśmie „Szkoła i Technika”.

W latach 1939-1941 kieruje szkołami nr 63 i 64 we Lwowie, w latach okupacji hitlerowskiej pracuje jako buchalter w firmie Bacutil, a w r. 1944/1945 ponownie jako kierownik szkoły nr 64.

Po II wojnie światowej Olga Gajek wraz z rodziną przenosi się do Lublina, gdzie w latach 1946-1951 jest asystentem w Katedrze Etnografii utworzonej przez Józefa Gajka na Uniwersytecie im. M. Curie-Skłodowskiej. W ostatnim dniu 1951 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskała stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy pt. „Jan Karłowicz i Ludwik Krzywicki jako reprezentanci dwu nurtów etnografii polskiej” oraz złożonego wcześniej egzaminu ścisłego (rygorosum) z zakresu etnografii i etnologii jako przedmiotu głównego oraz z literatury polskiej jako przedmiotu dodatkowego. Recenzentami pracy byli profesorowie K. Moszyński i K. Dobrowolski.

W latach 1952-1953 Olga Gajkowska wraz z rodziną mieszka w Poznaniu. Jej mąż wówczas pracuje w Katedrze Etnografii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, a Ona podejmuje prace zlecone przez PAN, a w r. 1952 jest pracownikiem naukowym Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

W r. 1953 Gajkowie osiadają na stałe we Wrocławiu. W roku akademickim 1956/1957 podejmuje wykłady zlecone z historii etnografii, a od następnego roku jest zatrudniona jako adiunkt w Katedrze Etnografii Ogólnej i Słowian Uniwersytetu Wrocławskiego. Od r. 1961 aż do przejścia na emeryturę w r. 1968 jest starszym wykładowcą w tejże Katedrze; prowadzi wykłady z historii etnografii, etnografii Słowian, literatury ludowej i etnografii społeczeństw pierwotnych. Szczególne zasługi położyła Olga Gajkowska w organizacji studiów zaocznych etnografii (lata 1959-1964); „Cieszy się opinią energicznego współorganizatora studiów zaocznych” napisze w opinii w 1963 r. ówczesny prorektor Uniwersytetu Wrocławskiego prof. M. Jakóbiec.

W tym kalendarium Jej życia obok nurtu dydaktycznego należy wyróżnić drugi nurt — Jej pracę w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym. Z Towarzystwem związana była od czasów lwowskich. Gdy po wojnie reaktywowano w Lublinie PTL, a jego ster wziął w swe ręce na blisko 20 lat prof. Józef Gajek, na Niej w znacznej mierze spoczęły rozliczne obowiązki administracyjne i wydawnicze.

Przeglądając dokumentację PTL z lat pięćdziesiątych odnajdujemy ślady Jej pracy w każdej agendzie Towarzystwa. Na łamach Ludu, niekiedy też Polskiej Sztuki Ludowej, ukazują się Jej sprawozdania z walnych zgromadzeń Towarzystwa oraz badań terenowych prowadzonych przez PTL. Do części wydawnictw Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (Lud, Prace i Materiały Etnograficzne, Prace Etnologiczne) opracowuje i publikuje indeksy. W Towarzystwie publikuje też swoje większe prace: „Kultura ludowa okolic Hor i Potylicza” (Prace i Materiały Etnograficzne, t. VI, 1947, s. 38 - 77 oraz t. VII, 1948, s. 39 - 77), „Jan Karłowicz i Ludwik Krzywicki jako reprezentanci dwu nurtów w etnografii polskiej” (Archiwum Etnograficzne Nr 19, Wrocław 1959) i „Polskie Towarzystwo Ludoznawcze 1895 - 1945 - 1960” (Wrocław 1960). Na walnych zgromadzeniach PTL we Wrocławiu (1953), Zakopanem (1956) i Olsztynie (1959) wybierano Ją na członka Zarządu Głównego. W r. 1964 została redaktorem serii Atlas Polskich Strojów Ludowych.

Gdy bierzemy w ręce wydawnictwa PTL z pierwszych dwudziestu lat powojennych, to prawie w każdym z nich odnajdujemy część Jej pracy. Pozostając w cieniu męża — prof. Józefa Gajka, sekretarza i prezesa PTL — była filarem nielicznego zespołu pracowników, który realizował śmiało i ambitne cele Towarzystwa.

Po przejściu na emeryturę nadal żywo interesuje się pracami i osiągnięciami PTL; jest to najczęstszy wątek w rozmowach prywatnych. Uczestniczy też w zebraniach Oddziału Wrocławskiego.

Na sesji naukowej zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze i Katedrę Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego z okazji 50-lecia pracy naukowej prof. J. Gajka mówcy podkreślali, że nie sposób ocenić zasług Profesora w oderwaniu od zasług Jego Żony.

Nie sposób oprzeć się tu wspomnieniom osobistym: iluż to etnografów różnych pokoleń przewinęło się przez Ich mieszkanie przy ul. Piastowskiej we Wrocławiu i przez domek na grzbiecie Gubałówki, w którym zwykle spędzali wakacje. I jeszcze jedno spostrzeżenie: Oboje znali się od lat szkolnych, przeszli przez życie razem dzieląc dobre i złe, prawie razem też zakończyli swą ziemską wędrówkę. Olga Gajkowa z pogodą ducha znosiła dolegliwości fizyczne, które dotknęły Ją pod koniec życia.

Przypadkowo byłem ostatnią bliską Jej osobą, z którą rozmawiała przed śmiercią; mówiła, że jest dumna z tego, że mogła pomóc Mężowi w realizacji Jego celów życiowych. Więc oceniła siebie tak samo, jak zawsze oceniało Ją otoczenie.

Non omnis moriar.

Zygmunt Kłodnicki

BOLESŁAW GARYGA

(1917 - 1986)

Z grona socjologów i etnografów wrocławskich odszedł doc. dr Bolesław Garyga. Urodził się 16 stycznia 1917 r. w Przedmościu, były powiat Wieluń, w rodzinie robotniczej jako jeden z czworga dzieci Józefa i Katarzyny z domu Beruś. W latach 1931 - 1936 uczęszczał do Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Krotoszynie. W 1937 powołano Go do wojska. We wrześniu 1939 brał

udział w działaniach wojennych w stopniu plutonowego podchorążego w 9. pułku piechoty (w Zamościu, Włodzimierzu i pod Kockiem). Pod koniec działań wojennych będąc w grupie operacyjnej „Polesie” dowodzonej przez gen. F. Kleeberga, otrzymał nominację na podporucznika. Następnie do końca wojny przebywał w obozach jenieckich na terenie Niemiec. W marcu 1946 powrócił do Kraju, a od czerwca tegoż roku podjął pracę we Wrocławskiej Fabryce Włókien Sztucznych na stanowisku planisty studiując równocześnie socjologię na Uniwersytecie i Politechnice Wrocławskiej. Po ukończeniu studiów w czerwcu 1951 zostaje młodszym asystentem Katedry Socjologii, a po jej rozwiązaniu — starszym asystentem w Katedrze Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego. Od października 1954 r. jest aspirantem etnografii pod kierunkiem prof. dr J. Gajka.

W latach 1951-1960 prowadzi zajęcia dla studentów etnografii („Problemy etniczne w socjologii”), a w końcu lat pięćdziesiątych także dla studentów socjologii („Zarys socjologii”). W latach 1952-1957 opiekował się zbiorami, a w szczególności księgozbiorem rozwiązanej Katedry Socjologii. To dzięki Jego zabiegom nie tylko nie nastąpiło ich rozproszenie, lecz systematycznie, w miarę możliwości, były uzupełniane. Kiedy w roku 1957 reaktywowano Katedrę, zbiory stały się jej istotnym składnikiem i cenną pomocą w podejmowaniu od początku działalności naukowej i dydaktycznej. W tym samym roku B. Garyga zostaje starszym asystentem w tej Katedrze. „Wykazał, że posiada zamiłowanie i uzdolnienia do pracy dydaktycznej i naukowej (...) Z powodu braku kierownika Katedry Socjologii od trzech lat faktycznie kieruje tą Katedrą” pisał o Nim w końcu 1960 r. doc. dr St. Golechowski.

W latach 1959-1961 B. Garyga jest członkiem Prezydium Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, w którym pełni funkcję zastępcy skarbnika. W następnej kadencji jest sekretarzem generalnym Towarzystwa.

W grudniu 1960 r. otrzymuje stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie złożonych egzaminów i pracy doktorskiej pt. „Radło i socha jako narzędzie do pracy na ziemiach polskich w XIX i XX w.”. Od stycznia następnego roku jest adiunktem Katedry Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego, kontynuuje swoje zainteresowania naukowe wsią, lecz miejsce problematyki etnograficznej zajmują problemy socjologiczne. Podejmuje zakrojone na dużą skalę badania nad spontanicznymi formami współdziałania i wspólnoty ludności wiejskiej na Śląsku. Zbiera materiały do monografii wsi Kadłub na Opolszczyźnie, w której wielorakie formy współdziałania mają ponad wiekową tradycję. Częściowe wyniki tych penetracji zamieszcza w publikacjach w Śląskim Kwartalniku Historycznym „Sobótka”, w Rocznikach Socjologii Wsi, a także w referatach wygłaszanych na konferencjach naukowych (Legnica 1962, Wrocław 1973 i in.). Drugi nurt zainteresowań socjologicznych Garygi stanowiły studia nad dokumentami osobistymi, a w szczególności wspomnienia, pamiętniki i życiorysy mieszkańców Dolnego Śląska i Opolszczyzny. Był współorganizatorem kilku konkursów na wspomnienia mieszkańców Wrocławia i Dolnego Śląska. Wzbogaciły one naukową dokumentację procesów społecznych, jakie dokonywały się na tych obszarach. Prowadzi także wykłady z zakresu socjologii dla studentów etnografii, filozofii, pedagogiki i studium administracji na Wydziale Prawa.

Równocześnie jest aktywny na niwie politycznej; po wojnie należy do PPS, od 1948 do PZPR, jest członkiem egzekutywy, a w latach 1953-1956 pierwszym sekretarzem OOP przy Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Działa też w ZBoWiD. Od lipca 1968 jest docentem etatowym, z początkiem następnego roku zostaje kierownikiem Katedry Socjologii, a od września także dyrektorem Instytutu Filozofii,

Socjologii i Logiki, którym kieruje przez cztery lata. W tym samym czasie (1969 - 1975) jest przewodniczącym oddziału wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Zakładem Socjologii kieruje do połowy lutego 1980. Pogarszający się stan zdrowia powoduje, że bierze dłuższy urlop zdrowotny, a następnie, z końcem września 1981, odchodzi na emeryturę.

Wymiernym dorobkiem dydaktycznym doc. Garygi jest wypromowanie trzech doktorów i kierowanie wieloma pracami magisterskimi. W Jego dorobku naukowym należy wyróżnić dwa nurty: etnograficzny i socjologiczny. Pierwszy oscylował dookoła problematyki narzędzi orackich w Polsce. Był w tym zakresie godnym kontynuatorem K. Moszyńskiego, J. Falkowskiego i E. Frankowskiego. Oprócz kilku artykułów poświęconych tej tematyce, był współautorem kilku map narzędzi orackich w Polskim Atlasie Etnograficznym. O dorobku w zakresie socjologii wspomniano wyżej. W ostatnich latach swego życia docent Garyga pracował nad przygotowaniem obszernych studiów opartych na zebranych wcześniej materiałach socjologicznych, niestety nagła śmierć prace te przerwała.

Bolesław Garyga był wielokrotnie nagradzany i odznaczany za działalność naukową, dydaktyczną, społeczną i polityczną, w tym także Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł tragicznie 20 marca 1986 r. Cześć Jego pamięci.

Czesław Buczek
Zygmunt Kłodnicki

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC OPUBLIKOWANYCH PRZEZ BOLESŁAWA GARYGĘ

— *Literatura rolnicza XVIII i XIX wieku jako źródło badania historii narzędzi uprawy roli* (Sinceruss, K. Kluk, „Dziennik Ekonomiczny Zamojski”). Lud t. 45, 1960, s. 158 - 202.

— *Narzędzia uprawy ziemi w górskich terenach na pograniczu Czech i Śląska*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, rocz. XV, 1960, nr 4, s. 515 - 537.

— *Zasady klasyfikacji narzędzi uprawy ziemi. Zagadnienia systematyki elementów kultury materialnej*. Lud, t. 46, 1961, s. 195 - 258.

— *Radło śląskie w technice mechanicznej uprawy roli (Radło śląskie w świetle faktów historycznych, etnograficznych i archeologicznych)*. „Prace i Materiały Etnograficzne”, t. XXIII, 1963, s. 245 - 297.

— *Badania socjologiczne nad wsią Kadłub Wolny na Śląsku* VIII Sesja Rady Naukowej TRZZ, Legnica — maj 1962. Część II, 1964, s. 10 - 17.

— „Hoch Polen” to znaczy „Wielkie Polajstwo” (Walka z germanizacją w społeczności wiejskiej na Śląsku). „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, rocz. XXII, 1967, nr 4, s. 458 - 491.

— *Problem radeł rylcowych na Śląsku*. „Roczniki Etnografii Śląskiej”, t. III, 1967 s. 7 - 26.

— *Polski Atlas Etnograficzny*, zesz. III, Warszawa 1968, mapy 141 - 147 (ostatnia mapa wspólnie z D. Osuchowską).

— *Problem lokalny struktur społecznych na Opolszczyźnie*. Regionalne badania naukowe. Opole 1969, s. 235 - 244.

MGR INŻ. ARCH. ZDZISŁAW HEJGER
(1931 - 1987)

Zdzisław Hejger urodził się 18 października 1931 roku w Zielonce koło Warszawy. Był synem majstra budowlanego. Jak sam opowiadał, dla jego ojca szczytem życiowej kariery był zawód architekta. Marzył też by jeden z jego trzech synów ukończył studia architektoniczne. Jedynie średni syn Zdzisław, uzdolniony plastycznie mógł ambicje ojca zrealizować. Do tego zawodu sposobił się wcześniej. Z myślą o architekturze skończył liceum plastyczne. Dyplom na Wydziale Architektury otrzymał w 1958 roku, u prof. Bogdana Pniewskiego, na Politechnice Warszawskiej. Pracę rozpoczął w tym samym roku w Kołobrzegu, gdzie był zatrudniony do 1962 roku. W latach 1961 - 1971 był projektantem, a następnie kierownikiem Pracowni Urbanistycznej w Słupsku i Koszalinie. Od 1 czerwca 1971 roku rozpoczął pracę w PP Pracowni Konserwacji Zabytków Oddział Szczecin, jako kierownik zespołu projektowego w Koszalinie. Od tego momentu zaczęła się jego walka o ratowanie zabytków na Pomorzu. Z tą problematyką zetknął się wcześniej, kiedy to na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Koszalinie wykonał inwentaryzacje konserwatorskie wszystkich wiatraków na Pomorzu Środkowym oraz kilkunastu zabytków architektury sakralnej i pałacowej. Do największych, zrealizowanych tematów należą: kopuły wież zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie, ratusz miejski w Kołobrzegu, zamek w Połczynie Zdroju, Marstał w Potsdamie — muzeum filmu, zespół bramy młyńskiej w Słupsku i wiele innych. Ponadto wykonał szereg inwentaryzacji architektonicznych i projektów remontu dla zabytków budownictwa ludowego m. in. dla kilku zagród słowiańskich w Kłukach, chałup rybackich w Dąbkach koło Darłowa, chaty owczarza i chlewu w Sominach w Bytowskim czy chałupy podcieniowej w Starej Świętej pod Złotowem.

W 1976 roku został członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego Oddziału w Koszalinie. Był współautorem kilku projektów skansenów, w tym realizowanego obecnie Pomorskiego Parku Etnograficznego w Kłosie koło Koszalina. W sumie ma za sobą kilkadziesiąt prac w tym około połowy związanych z ludową architekturą Pomorza.

Od 1985 roku, do chwili śmierci był sekretarzem koszalińskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Trudno spotkać architekta, któryby tak czuł ludową myśl budowlaną. Był rozmiłowany w pejzażu tradycyjnej wsi pomorskiej. Najlepiej o tym świadczą jego znakomite akwarele i oleje pomorskich starych chałup. Tworzył je dla własnej przyjemności, bez myśli o rozgłosie. Czasami nieśmiało ofiarowywał je swoim najbliższym. W tym była cała jego osobowość. Skromny — aż za skromny. Uczciwy aż za uczciwy! Niedostosowany do naszych cynicznych i cwaniackich czasów. Zmarł nagle 8 sierpnia 1987 roku w pełni sił, niemal przy desce kreślarskiej. Może w tym cynicznym i cwaniackim świecie nie mógł długo żyć?

Tylko jego najbliżsi przyjaciele mieli możliwość docenić w pełni jego wartość i jego dyskretny humor niedostrzegane przez postronnych.

Ochrona zabytków, a zwłaszcza wiejskiej architektury, straciła wybitnego fachowca, rozmiłowanego w przedmiocie swej pracy.

Był kilkakrotnie odznaczony, między innymi srebrną i złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami” oraz odznaką „Zasłużony działacz kultury”, jak również licznymi pamiątkowymi medalami.

Juliusz Sienkiewicz

WŁADYSŁAW KIRSTEIN

(1901 - 1987)

Urodził się w 1901 r. w Starogardzie Gdańskim, w wielodzietnej rodzinie kupieckiej. Z zawodu był nauczycielem muzyki. Mieszkał w Gdyni.

Pracował jako nauczyciel w gimnazjum w Starogardzie, w Szkole Morskiej w Gdyni, w Młodzieżowym Domu Kultury. Był instruktorem śpiewu i kierownikiem Ogniska Metodycznego Nauczycieli Śpiewu w Gdyni, instruktorem Związku Zespołów Śpiewaczych i Instrumentalnych w Gdańsku, organizatorem i długoletnim dyrektorem Ogniska Muzycznego w Gdyni.

Władysław Kirstein oprócz pracy zawodowej, ze szczególnym oddaniem poświęcił się zbieractwu relikwów folkloru muzycznego na Pomorzu. Jego zainteresowania objęły wszystkie regiony Pomorza Gdańskiego — a więc Kaszuby, Kociewie i Powiśle Dolne. W latach 1951 - 54 brał udział w ogólnopolskiej akcji nagrań folkloru muzycznego, które następnie samodzielnie kontynuował. Plon tych działań objął ok. 10 tysięcy zapisanych motywów muzycznych, melodii, wierszy, przyspiewek skatalogowanych, a następnie wykorzystanych przezeń jako materiał źródłowy w opracowaniach, artykułach i zbiorach.

Własny dorobek wydawniczy zapoczątkował opracowanym wspólnie z Leonem Ropplem zbiorem *Pieśni z Kaszub* (1958) i samodzielnie przygotowanym śpiewnikiem *Pieśni z Kociewia* (1970), na których bazuje ruch chóralny i repertuar zespołów folklorystycznych Pomorza w okresie powojennym. W następnych latach ukazały się *Kociewie. Gawędy i wiersze* (1976), oraz *Kaszebskie kołędy e Godowe spiewe* (1982).

Zebrał i opracował także wiele pieśni o tematyce marynistycznej. Własnym nakładem wydał *12 pieśni o morzu* (1980) i *Pieśni o Gdyni* (1985). Opracował również pod względem muzycznym *Pieśni Szkoły Morskiej w Tczewie* Michała Hłaski (1980).

W 1975 r. w związku z setną rocznicą pobytu Oskara Kolberga na Pomorzu, przyczynił się wydatnie do uroczystego upamiętnienia tego wydarzenia. Był inicjatorem i głównym organizatorem sesji naukowo-popularnej poświęconej Kolbergowi. Opublikował także z tej okazji kilka artykułów w prasie lokalnej i mapy trasy wędrówek Kolberga po Pomorzu. Opracował wybór pieśni pomorskich Kolberga na użytek szkół, oraz szkic *Szlakiem Kolberga na Pomorzu* dla biuletynu PTTK.

Władysław Kirstein był popularyzatorem szeroko pojętego folkloru przede wszystkim pomorskiego. Jako muzyk o upodobaniach etnograficznych i folklorystycznych, aktywnie wspierał ruch amatorski dostarczając materiałów repertuarowych. Swoją długoletnią i rzetelną pracą, zarówno zawodową, jak i społeczną, oraz ogromnym zaangażowaniem, przyczynił się do rozwoju ruchu folklorystycznego na ziemi gdańskiej.

Zmarł 9 stycznia 1987 r.

Oddział PTL Gdańsk

JÓZEF LECH

1922 - 1986

Z naszego grona odszedł na zawsze Józef Lech, wieloletni (od 1956 roku) członek Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, zmarły 11 listopada 1986 roku. W okresie swojej przynależności do PTL-u pełnił on funkcje między innymi członka Za-

ządu Oddziału Łódzkiego, zaś przy Zarządzie Głównym — zastępcy członka Zarządu. Działał w Komisji Rewizyjnej, Sekcji Muzealnej, Sądzie Koleżeńskim. Od 1953 do 1985 roku (tj. do odejścia na emeryturę) pracował jako kustosz w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi kierując ostatnio Działem Gospodarstwa i Przemysłu Wiejskiego.

Józef Lech urodził się 17 marca 1922 r. w Białymstoku, tam też uczęszczał do szkół, działał w kadrze harcerskiej, na rocznym kursie zdobył kwalifikacje nauczycielskie. W 1944 po wyzwoleniu, uczestniczył jako nauczyciel w organizowaniu szkoły w Ostrej Górze koło Sobótki. Służbę wojskową odbył w stopniu oficera i ponownie podjął pracę nauczycielską, tym razem w Łodzi, w szkolnictwie zawodowym. Równocześnie studiował pedagogikę społeczną na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Tytuł magistra filozofii uzyskał w 1952 r. na podstawie pracy *Kształcenie dziewcząt do przemysłu metalowego w szkołach przysposobienia zawodowego* pisanej pod kier. prof. H. Radlińskiej.

W 1953 roku rozpoczął pracę w Muzeum Etnograficznym w Łodzi (po reorganizacji w 1956 r. noszącym nazwę Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi), początkowo jako pracownik w Dziale Naukowo-Oświatowym, później jako jego kierownik. Studia pedagogiczne pod kierunkiem prof. H. Radlińskiej, doświadczenie własne w pracy z młodzieżą w szkolnictwie i w kadrze harcerskiej, owocowały na gruncie muzealnym. Kierując tym działem specjalizował się jednocześnie w problematyce etnograficznej poprzez udział w seminariach Katedry Etnografii UŁ. Wraz ze stopniem adiunkta otrzymał w 1955 roku zadanie zorganizowania Działu Rzemiosł i Rękodzieł, z czasem poszerzonego o rolnictwo i hodowlę, który wówczas otrzymał wyżej wspomnianą nazwę Działu Gospodarstwa i Przemysłu Wiejskiego.

Lata pięćdziesiąte były okresem ożywionej działalności łódzkiego ośrodka etnograficznego kierowanego i inspirowanego przez prof. Kazimierę Zawistowicz-Adamską, której osobowość wywarła niezatarty wpływ na łódzkie placówki takie, jak Katedra Etnografii, Muzeum Etnograficzne, Łódzki Oddział PTL-u i pracownię etnograficzną PAN.

W pierwszym roku pracy w Muzeum J. Lech rozpoczął badania terenowe we wsi Jasień w ówczesnym powiecie rawskim, zajmując się zagadnieniem samowystarczalności wsi w zakresie przetwórstwa płodów rolnych, rękodzieł i rzemiosła. Temat ten był kontynuowany w dalszych badaniach we wsiach Klonowa (Sieradzkie), Załęcze Wielkie (Wieluńskie), Łęka (Łęczyckie) i Łąznów (Brzezińskie). Kontynuując przez wiele lat powyższą problematykę w badaniach terenowych J. Lech skoncentrował się na tradycyjnych, reliktowych i zanikających technikach rękodzielniczych. Badania swe rozszerzył na inne obszary Polski, jak Kieleckie, Rzeszowskie, Krakowskie, Białostockie i in. Szczególnym sentymentem J. Lech darzył Podlasie, były to jego strony rodzinne. Odnajdywał tam ludzi znających jeszcze stare techniki rękodzielnicze. Inspirował ich do odnawiania swoich umiejętności, co dało efekty w postaci licznych opracowań, z bogatą dokumentacją rysunkową i fotograficzną, sporządzaną „na żywo”. Sukcesem było odtworzenie m. in. sposobu plecenia łapci z łyka lipowego, sporządzania bron laskowych, czy też wyrobu świec woskowych. Przez długie lata, prowadząc uporczywie wnikliwe badania oraz poszukiwania terenowe J. Lech zgromadził liczne kolekcje zabytków, skompletował wyposażenia wielu warsztatów rzemieślniczych, m. in. gwoździarza łódzkiego, śledząc zaś działalność konstruktorów i wynalazców wiejskich gromadził również urządzenia przemysłowe przez nich wykonane. Były to bardzo często różnorodne maszyny i urządzenia niejednokrotnie pomijane w tradycyjnych opar-

wania etnograficznych, jak np. urządzenie do przepompowywania wody, rowery i pralki drewniane, a także tradycyjne olejarnie czy też warsztaty tkackie. W tej dziedzinie działalność J. Lecha była pionierska i wyprzedzała poszukiwania podjęte przez inne muzea etnograficzne w Polsce.

Obok problematyki rzemiosła i przemysłu wiejskiego J. Lech rozpoczął systematyczne prace z zakresu inwentaryzacji wiejskiego budownictwa mieszkalnego, gospodarczego i przemysłowego wraz z jego wyposażeniem. Prace te, prowadzone na terenie Polski środkowej przez zespoły inwentaryzacyjne pod jego kierunkiem, miały dostarczyć materiałów naukowych dla budowy łódzkiego parku etnograficznego, którego, obok prof. K. Zawistowicz-Adamskiej, był gorącym rzecznikiem i twórcą założeń projektowych. Mimo upadku tego projektu, prace inwentaryzacyjne były kontynuowane, a część z nich przejął PTL w ramach akcji „małe skanseny”. W wyniku tych działań J. Lech zgromadził dokumentację kilkuset obiektów budownictwa mieszkalnego, gospodarczego i przemysłowego. Uzupełnieniem materiałów terenowych są kopie dokumentacji obiektów zabytkowych wykonanych przez katedry architektury Politechniki Gdańskiej i Krakowskiej, uzyskane w czasie kwerend w archiwach obu instytucji. Wyniki badań znalazły wyraz poza materiałami dokumentacyjnymi, również w ponad 40 artykułach publikowanych przede wszystkim w Serii Etnograficznej Prac i Materiałów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi oraz w „Łódzkich Studiach Etnograficznych”. Na szczególną uwagę zasługują opracowania dotyczące inwentaryzacji zabytków terenowych z dziedziny przemysłu i przetwórstwa wiejskiego („Łódzkie Studia Etnograficzne”, t. 3: 1961, t. 4: 1962, t. 5: 1963) oraz założeń i organizacji skansenu (tamże, t. 6: 1964, t. 9: 1967), a także dokumentację tradycyjnych procesów wytwórczych i rekonstrukcje reliktowych technik (*Prace i Materiały M.A.iE. w Łodzi*, Seria Etnograficzna, t. 6: 1964, t. 8: 1966, t. 9: 1967). Największa praca J. Lecha: *Tradycyjny dom chłopski i jego użytkowanie na obszarze Polski środkowej*, stanowiąca część monografii *Kultura wsi Polski środkowej w procesie zmiany* (Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Etnograficzna, nr 20: 1979) jest rezultatem nie tylko wieloletnich badań i przemysłów, ale zarazem jedynym (dotychczas) opracowaniem syntetycznym, a zarazem wielopłaszczyznowym tego zagadnienia na obszarze Polski środkowej.

J. Lecha jako badaczka charakteryzowała rzadko spotykana umiejętność łączenia humanistycznego punktu widzenia kultury z dużymi zdolnościami politechnicznymi, co szczególnie zaowocowało w podejmowanej przez niego problematyce badawczej. Łatwo nawiązywał kontakty z rzemieślnikami, zyskując wśród nich duży autorytet dzięki dobrej znajomości poruszanych zagadnień, a zarazem rozumieniu ich osobowości i życzliwemu podejściu ujawniającemu się przy rozwiązywaniu problemów życiowych badanych osób. Nawiązane kontakty trwały nieraz przez szereg lat. Pod tym względem J. Lech różnił się od „ankietowych badaczy”, zadowolających się wypełnieniem tylko rubryk kwestionariusza i wkrótce tracących kontakt z badanym środowiskiem.

Z działalności popularyzacyjno-oświatowej J. Lecha wymienić należy to, że był on autorem i współtwórcą wielu wystaw etnograficznych w Muzeum łódzkim i innych ośrodkach. Ostatnią jego wystawą była oryginalna ekspozycja pt. *Narodzin chleba*. Poza tym opracował scenariusze do filmów oświatowych: „Na jarmark w Studziannej” (1959 r.) oraz „Wiatraki” (1960). W porozumieniu z Kuratorium Okręgu Łódzkiego organizował młodzieżowe obozy etnograficzne wędrowne i stacjonarne. W czasie tych akcji młodzież poszukiwała zabytków etnograficznych i gromadziła materiały opisowe. Prowadził również zajęcia ze studentami etnografii na

Uniwersytecie Łódzkim, ucząc ich sporządzania rzetelnej, poprawnej metodologicznie dokumentacji obiektów zabytkowych w terenie.

J. Lech za swoją działalność, postawę społeczną i zawodową został uhonorowany w 1974 r. Medalem 30-lecia PRL, a w latach 1969 i 1975 Srebrną i Złotą Odznaką „Za opiekę nad zabytkami”.

Odchodząc od nas Józef Lech pozostawił znaczny dorobek naukowy, do którego niejednokrotnie będą sięgać jego następcy, a także pamięć o sobie, jako o sumiennym badaczu, prawym i pełnym życzliwości człowieku

W. Nowosz

ANTONINA LUBECKA

1910 - 1987

Dnia 27 czerwca 1987 r. zmarła w Mszanie Dolnej Antonina Lubecka wieloletni sekretarz Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Mszanie Dolnej. Członkiem Towarzystwa była nieprzerwanie od 1968 r., a członkiem Zarządu, piastując stanowisko sekretarza, od 1976 r.

Urodziła się 30 stycznia 1910 r. w Nowym Sączu. Jako absolwentka Seminarium Nauczycielskiego w Nowym Sączu (1929) rozpoczęła zawodową pracę nauczycielską, początkowo na pograniczu Polski wśród ludności ukraińskiej, a następnie w Piekarach Śląskich do 31 sierpnia 1929 r. Na Śląsku poszerzyła swoje kwalifikacje zawodowe kończąc studia w Instytucie Pedagogicznym w Katowicach (1936 - 1939). Wojnę przetrwała w Krakowie, gdzie prowadziła niezorganizowane komplety tajnego nauczania Żydów. Od marca 1941 r. do stycznia 1945 r. pracowała jako robotnica w fabryce Suchard w Krakowie.

Po przesunięciu się frontu zatrudniona była jeszcze przez okres 5 mies. w Krakowie w swoim zawodzie nauczycielskim, a następnie znów powróciła na Śląsk podejmując pracę w Szkole Podstawowej Nr 2, a później w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Siemianowicach Śląskich. Tam wyszła za mąż (mąż, również nauczyciel, rodem z Wilna). Po urodzeniu dziecka dla jego zdrowia, za poradą lekarzy przeniosła się wraz z rodziną w 1954 r. do Mszany Dolnej.

W nowym środowisku podjęła pracę zawodową w Szkole Podstawowej Nr 1 — przez kilka miesięcy na stanowisku nauczycielki, a następnie przez okres blisko 20 lat (do 1973 r.) jako kierownik tej szkoły. Sprawując równocześnie opiekę nad małym dzieckiem, łatwo weszła — zawodowo i w pracy społecznej — w miejscowe mszańskie środowisko.

Piękna to rzecz, gdy człowiek jest serdecznie związany ze społecznością swojego kraju. Lecz szczególnie ważne — aczkolwiek z różnych przyczyn, nie przez wszystkich ludzi wyczuwalne i nie przez wszystkich uznawane — są więzy łączące człowieka z regionem i jego ludem, gdzie urodził się i wyrósł, lub też regionem późniejszych lat człowieka, dobrowolnie wybranym i polubianym. Ileż to mamy w naszej Ojczyźnie powszechnie znanych przykładów miłości do regionu, miłości aktywnej, przewijającej się w pracy i twórczości dla dobra regionu. Przykładem są znani nam regionaliści Podhala: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, który rozślawił na całą Polskę region podhalański i wprowadził górali do literatury polskiej. I Wł. Orkan autor słynnych „Wskazań dla synów Podhala” i równocześnie piewca Ziemi gorczańskiej. On to nawoływał: „Ze wsią swoją rodzinną żyj — i daj jej co najlepsze z duszy swej”.

To przykład ludzi wielkich. Ale w skali mikroregionu jakim jest pojedyncza miejscowość i jej okolica, też spotyka się ludzi żarliwie miłujących region i pracujących dla regionu. A takim właśnie człowiekiem była Antonina Lubecka.

Tak w okresie pracy zawodowej, jak po przejściu na emeryturę, pełniła w Mszanie Dolnej wiele zaszczytnych funkcji społecznych. Była znaną i cenioną działaczką Związku Nauczycielstwa Polskiego, w tym w latach 1958-1965 kierownikiem konferencji teoretyczno-pedagogicznej Ogniska ZNP w Mszanie Dolnej i sekretarzem POP przy Szkole Podstawowej Nr 1. Zachowując zawsze nienaganną postawę nauczyciela-wychowawcy, wychowała kilka pokoleń młodzieży szkolnej oraz służyła radą i pomocą fachową wielu nauczycielom. Była członkiem KP PZPR w Limanowej (1958-1970), Radną Rady Narodowej Miasta i Gminy w Mszanie Dolnej (1961-1972), radną WRN w Krakowie (1959-1965), posłem na Sejm PRL IV kadencji (1965-1969).

Do dziś dnia istnieją trwale dowody jej pracy społecznej. A więc budowa pomnikowej Szkoły Tysiąclecia (obecny budynek Szkoły Podstawowej Nr 1), której była inicjatorką — i jak stwierdza autorytatywnie gminny inspektor oświaty Józef Nowak — „To dzięki Jej operatywności, uporowi i oddaniu sprawom społecznym obiekt ten został budowany”.

Była współzałożycielką Spółdzielni Mieszkaniowej im. Wł. Orkana w Mszanie Dolnej, na rzecz której pracowała niemal do ostatnich chwil swego życia. W latach 1966-1974 była społecznym prezesem tej Spółdzielni. Spółdzielnia wybudowała blokowe osiedle mieszkaniowe przy ul. Starowiejskiej. Nazwisko Antoniny Lubeckiej otwiera też listę działaczy, którzy powoływali Społeczny Komitet Budowy Ośrodka Zdrowia w Mszanie Dolnej. Obecnie od kilku już lat działa w Mszanie Dolnej przychodnia lekarska.

Była przewodniczącą Ogniska Emerytów ZNP (1974-1976), a od 1978 skarbnikiem tego Ogniska i sekretarzem Rady Zakładowej ZNP. Była też członkiem ZBoWiD-u.

Osobną kartą Jej działalności była praca w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym Oddział w Mszanie Dolnej. Była sekretarzem naszego Oddziału nieprzerwanie od 1976 r. aż do ostatnich dni swego życia.

Każdy, kto pracował lub pracuje w społecznych organizacjach i stowarzyszeniach dobrze wie, jak ważną jest rolę sekretarza organizacji. Nie będzie przesadą, gdy powiemy, że uznanie jakim cieszył się w tym czasie Oddział Mszański u swoich nadrzędnych władz organizacyjnych zawdzięczać należy w ogromnej mierze właśnie składnie działającemu sekretariatowi Oddziału. Naturalnie działały tu i inne okoliczności, lecz nie pora o nich mówić.

Oto prosta ilustracja działalności Antoniny Lubeckiej. Prowadziła regularnie

i terminowo korespondencję Stowarzyszenia, w tym w szczególności z Zarządem Głównym PTL, przygotowywała program każdego posiedzenia Oddziału, sporządzała sprawozdania z działalności, w tym także na coroczne zjazdy delegatów PTL. Wygłaszała także prelekcje, związane z statutowymi zainteresowaniami członków. Opracowała dla redakcji „Ludu” wspomnienia pośmiertne o zmarłych członkach Oddziału (mgr Julian Hanula, Julian Toliński — to wspólnie z Marią Antos — i Jan Grzywacz).

Uznanie i sympatia, jaką cieszyła się Antonina Lubecka nie była — trzeba to podkreślić — skryta lecz jawna. Na naszym kwartalnym zebraniu członków, a było to dnia 24 maja 1987 r. Zarząd wyraził Jej serdeczne uznanie za Jej pracę, a wszyscy owacyjnie oklaskami potwierdzili swoją aprobatę. W miesiąc później już nie żyła.

Będzie bardzo nam Jej brakowało!

Odznaczenia: Odznaka honorowa PCK, Odznaka za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Złota Odznaka za Zasługi dla Ziemi Nowosądeckiej, Złoty Krzyż Zasługi Zasłużony Nauczyciel PRL, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal 40-lecia PRL, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, wpisana została do Księgi Zasłużonych dla Miasta i Gminy Mszana Dolna.

Spoczywa na cmentarzu w Mszanie Dolnej. Jak napisano w „Gazecie Krakowskiej”: pozostanie na zawsze we wdzięcznej pamięci wielu mieszkańców Mszany Dolnej. Cześć Jej pamięci!

Jan Kapłon

JÓZEF MAJCHRZAK

(1909 - 1985)

PIEWCA POLSKOŚCI DOLNOŚLĄSKIEGO FOLKLORU

Folklorystyka jest jedną z nielicznych dziedzin wiedzy, które angażują zbieracza i badacza tak głęboko i dalece iż badany przedmiot staje się pasją człowieka, hobby i jego autentycznym powołaniem. Znakomicie to można było obserwować na przykładzie zmarłego niedawno folklorysty Józefa Majchrzaka. Był to miłośnik folkloru, który zarażał swą pasją wszystkich, którzy mieli z nim kontakt. O swym przedmiocie badań, pieśni dolnośląskiej, muzykowaniu ludowym w dawnym Wrocławiu, nie umiał mówić tonem obojętnym, oschle i skrótowo, lecz zawsze się rozpałał, z roziskrzonym wzrokiem rozciągał wizję dalszych potrzeb badawczych, rzucał tematy nowe, konieczne, ważne, które chciał sam opracować, w których sensowność wierzył, do których przekonywał innych, młodych adeptów folklorystyki do podjęcia badań. Kiedykolwiek się go spotkało, można było wysłuchać co nowego odnalazł w archiwum, na jakie ślady nowych źródeł natrafił, co interesującego znalazł i gdzie swą zdobycz opublikuje. A publikował sporo, zaś wszystko, co wyszło spod jego pióra, nacechowane było rzetelnością, udokumentowane przypisami, czasem zbyt dokładnymi, zbyt szczegółowymi, jak gdyby sam bał się własnej pasji, własnego zaangażowania i świadomie podpierał swe tezy tak rozbudowanymi przypisami.

Poznałam go w 1973 roku poprzez pracę doktorską, której byłam recenzentem. Była to jedna z tych prac, które się nie tylko ocenia, ale z których można się wiele samemu nauczyć. Tytuł jej brzmiał: „Polska pieśń ludowa na Dolnym Ślą-

sku". Na początku, gdy otrzymałam pracę do oceny, przeraziłam się grubością i opasłością tomu. Rzadko się zdarza aby praca doktorska liczyła blisko tysiąc stron maszynopisu. Obrona była jednym sukcesem doktoranta, który już wówczas był znanym i cenionym folklorystą i który na dobrą sprawę mógłby obronić swój doktorat w oparciu o bardzo rozległy dorobek zbieracki i badawczy. Miał już wówczas w swym dorobku blisko 700 audycji folklorystycznych, 40 artykułów i esejów, pięknie wydany w 1955 roku zbiór *Dolnośląskich pieśni ludowych*. Nie chciał jednak łatwizny. Unikał jej, sam stawiał sobie wysokie wymagania. Toteż nawet z wyróżnieniem obroniona praca doktorska została przez niego na nowo opracowana, gdyż zanim ją oddał do druku, znalazł dalsze nowe materiały, wzbogacił swój zbiór o nowe pieśni, i trzeba mu było pracę tę niemal wyrwać z rąk, aby ją dać do wydawnictwa. Kiedy wreszcie w 1983 roku wyszła drukiem pt. *Polsko pieśń ludowa na Dolnym Śląsku* otrzymałam ją z dedykacją, która brzmiała: „Książkę tę napisałem po to, aby czas przemijania nie zatarł śladów”. Istotnie cała działalność naukowa dr Józefa Majchrzaka była ukierunkowana na utrwalenie tego, co tak ulotne, co przemija. Dlatego z taśmą magnetofonową, notesem przemierzał wioski Dolnego Śląska, zwłaszcza te, gdzie mieszkała ludność rodzima, która pieśń ludową uznawała za swój wyznacznik polskości, za wyraz swej własnej odrębności etnicznej w stosunku do Niemców. We wstępie do książki Józef Burszta słusznie stwierdza, że „książka jest dziełem życia jej autora. Powstała jako efekt stałej, konsekwentnej i z zaparciem realizowanej linii zainteresowań badawczych, linii ustalonej już na początku jego ukierunkowania zawodowego”. A trzeba dodać, że zainteresowania te kształtowały się już w latach pięćdziesiątych, kiedy to autor, w ramach ogólnopolskiej akcji Państwowego Instytutu Sztuki dokumentował polską pieśń ludową na Dolnym Śląsku.

Zanim jednak dojdziemy do zaprezentowania jego bogatego dorobku, warto dorzucić garść danych biograficznych, gdyż stanowią one bezpośrednio przyczynę jego zainteresowań i są korzeniami, z których wyrosły jego prace.

Józef Majchrzak urodził się 13 marca 1909 roku w Westfalii w Osterfeld jako syn polskiego emigranta. Tęsknota za Wielkopolską, która była ojczyzną jego rodziców, przywiodła go do Rawicza, gdzie ukończył Seminarium Nauczycielskie. Zanim jednak przyjechał do Rawicza, miał kontakt z wielkopolską wsią, folklorem, gwarą. Był w niej tak rozmiłowany, że w rozmowach prywatnych bardzo często wracał do tego okresu, wspominając swe lata młodzieńcze.

Studia muzykologiczne ukończył we Wrocławiu w 1949 roku pracą magisterską na temat: *Śląskie warianty krakowskiej melodii „Za Krakowem czarny las”, „Miałeś chamie złoty róg”*. Już jako 40 latek rozpoczął pracę jako kierownik Redakcji Muzycznej Rozgłośni Polskiego Radia we Wrocławiu. Teraz dopiero mógł rozwijać prawdziwą działalność, z jednej strony zbieracką i dokumentacyjną, nagrywając na taśmach stare pieśniczki śląskie; z drugiej popularyzując, prezentując na falach eteru dowody polskości Dolnego Śląska, poprzez utrwaloną i pielęgnowaną tu pieśń ludową.

Wynikiem owej fascynacji były prowadzone w latach 1960 - 1970 koncerty, których głównym celem była popularyzacja folkloru dolnośląskiego.

Od 1970 roku rozpoczął pracę w Studium Nauczycielskim, a później w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej we Wrocławiu. W latach sześćdziesiątych, będąc kierownikiem Domu Kultury w Kątach Wrocławskich, był już na tyle znany jako folklorysta, że Katedra Etnografii we Wrocławiu prosiła go o wykłady z muzyki ludowej. Dlatego też tak bardzo pasjonująca jest ta część jego książki, która bezpośrednio prezentuje charakterystykę dolnośląskich tradycji muzyki ludowej.

Autor przebadiał bowiem całe archiwum, przygotowując się z jednej strony do wykładów, z drugiej do napisania swej rozprawy doktorskiej. Miał do niej znakomite przygotowanie. Znał bowiem rolę pieśni ludowej na obczyźnie, wiedział jaką funkcję ona pełni w uświadomieniu narodowym. Znał żywioł polszczyzny zawarty w muzyce ludowej, ale umiał zarazem poddać muzycznej typologii zebrane pieśni, wskazać na ich śląskie wyróżniki, wyszukiwać ich słowiańskie cechy.

Jest na ogół w naszej folklorystyce rozpowszechniony mit o regionalnych badaczach. Zapomina się, że w folklorystyce nie ma badaczy regionalnych. Ze każdej regionalny badacz wnosi cegiełkę do tego, co nazywa się ogólnonarodową kulturą. I właśnie Józef Majchrzak — jako badacz regionalny wniósł do skarbcza kultury narodowej nie tylko kilka cegiełek, ale gmach cały, który usuwa istniejącą od wieków ignorancję historyczną dotyczącą Dolnego Śląska. Badania wszak opierał na kulturze ludowej ludności rodzimej, tej autochtonicznej, o której myśłano, że już dawno wymarła, bądź też została zgermanizowana.

Tymczasem właśnie zbiory, prace, artykuły i eseje a także rozpoczęta choć nie wydana praca o muzykantach śląskich jak i znajdująca się w druku praca o spontanicznym muzykowaniu na Śląsku, stanowią zaprzeczenie rozpowszechnionego poglądu o zniemczeniu ludności Dolnego Śląska.

Dla współczesnych mieszkańców Dolnego Śląska, którzy zagospodarowali istniejącą tu przestrzeń własnymi wyobrażeniami i własną kulturą, mają prace Józefa Majchrzaka szczególną wartość. Wskazują one na korzenie tej ziemi, na to, że można i trzeba się utożsamić z tradycyjnymi wartościami dawnych Ślązaków, gdyż wyrastały one z tego samego pnia, co cała polska kultura ludowa. Dlatego zebrane pieśni ludowe, usłyszane w radiu melodie śląskie mogą prowadzić do psychicznej stabilizacji dzisiejszych mieszkańców tych ziem. A ten właśnie proces utożsamienia się z Dolnymi Śląskiem, z jego folklorem i pieśnią, jest największą zasługą zmarłego Józefa Majchrzaka.

Dorota Simonides

DR LONGIN I. MALICKI
(1908 - 1986)

Urodził się 12 stycznia 1908 r. we wsi Sławno k/Gniewna w patriotycznej rodzinie nauczycielskiej. W 1918 r. przyjęty do gimnazjum klasycznego we Wrocławiu, opuszcza w dwa lata później Dolny Śląsk przenosząc się do Wielkopolski, gdzie w 1927 r. zdaje (w Chodzieży) maturę. Rok później zapisuje się na Uniwersytecie Poznański. Studiuje geografię, etnografię i archeologię, a w 1932 r. otrzymuje dyplom magistra filozofii w zakresie etnologii i etnografii. W następnym roku rozpoczyna pracę w charakterze praktykanta w Muzeum Morskim. Po odbyciu stażu asystenckiego zostaje w 1938 r. powołany na stanowisko kustosa powstającego w Katowicach skansenu górnośląskiego. Przenosi na jego teren szereg obiektów zabytkowego budownictwa ludowego wyposaża je przedmiotami rodzimego wytwórstwa i sztuki. W 1938/39 r. organizuje wielką wystawę pt. „Powstanie śląskie”. Z chwilą wybuchu II wojny światowej przenosi na wschód wiele

ekspонатów. Po zakończeniu kampanii wrześniowej osiedla się z żoną w Krakowie, pracując w trudnych warunkach na utrzymanie. W 1944 r. zostaje aresztowany przez gestapo i osadzony we więzieniu na Montelupich.

Po wyzwoleniu obejmuje stanowisko dyrektora Okręgowego Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, sprawując jednocześnie nadzór merytoryczny nad muzeami w Bielsku i Cieszynie, Częstochowie i Raciborzu. W 1950 r., na podstawie rozprawy *Zarys kultury materialnej Górali Śląskich* otrzymuje na Uniwersytecie Poznańskim doktorat. Rozbudza zainteresowanie kulturą ludową, penetruje teren i gromadzi coraz więcej ekspонатów w Muzeum Bytomskim. Za jego staraniem rozbudowuje się gmach muzealny dla pomieszczenia coraz liczniejszych zbiorów. Jednak po odbudowanej „nową część” sięga inna protegowana instytucja. W słusznej walce o jej zatrzymanie dla muzeum, zostaje pokonany, zdjęty ze stanowiska dyrektora i pobawiony pracy w 1952 r. Okresowo bywa zatrudniony w muzeach: w Łodzi (1954), następnie w Gdańsku i Krakowie (w Dziale Kultury Słowian). W 1958 r. zostaje na stałe zaangażowany w Muzeum Pomorskim w Gdańsku, jako kustosz Działu Etnograficznego, tutaj do otrzymanego mieszkania sprowadza swoją rodzinę.

Odtąd rozwija szeroką akcję na rzecz zorganizowania osobnego muzeum etnograficznego. W penetracji terenowej zbiera wiele zabytków ludowej kultury materialnej, wzbogacając muzeum gdańskie i uzupełniając zbiory w muzeach: w Sztumie, Nowym Dworze i we Wdzydzach. W wyniku usilnych jego starań Ministerstwo Kultury i Sztuki daje środki finansowe na odbudowę spalonego Pałacu Opatów w Oliwie, z przeznaczeniem go na siedzibę muzeum etnograficznego. Po zakończeniu odbudowy (1965 r.), mimo nie otrzymania wszystkich pomieszczeń na cele muzealne, przenosi zbiory etnograficzne z Muzeum Pomorskiego (obecne Muzeum Narodowe) do Oliwy. Pod kierunkiem dr L. Malickiego Dział Etnograficzny prowadzi w nowej siedzibie działalność wystawienniczą, naukowo-badawczą i oświatową. Odbywają się tutaj odczyty, prelekcje i poranki folklorystyczne.

Poza działalnością muzealną Longin Malicki silnie angażuje się w pracach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, którego zostaje prezesem w 1962 r. Organizuje konferencje, wystawy i spotkania z twórcami ludowymi, przygotowuje Gdańsk do Walnego Zgromadzenia Delegatów w 1971 r. Reprezentuje Oddział Gdański na zjazdach i walnych zgromadzeniach, konferencjach krajowych i zagranicznych, utrzymuje kontakty z wybitnymi etnografami w Polsce i poza jej granicami. Ponadto jest aktywnym członkiem Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich i Północnych, rzeczoznawcą w Cepelii oraz członkiem sekcji etnograficznej Komitetu Nauk Socjologicznych PAN, a także członkiem zespołu doradczego d/s muzealnych.

Longin Malicki jest autorem kilkudziesięciu wartościowych publikacji o tematyce etnograficznej. Są to m. in. *Zarys kultury materialnej Górali Śląskich*, Katowice 1936, *Strój Górali Śląskich*, Wrocław 1956, *Kocięwska sztuka ludowa*, Gdańsk 1973, *Rok obrzędowy na Kaszubach*, Gdańsk 1986. Opracował wiele artykułów fachowych, w tym ponad 20 zamieszczono w czasopismach zagranicznych.

Za pracę i zasługi położone dla nauki, zwłaszcza etnografii oraz kultury polskiej, L. Malicki był wielokrotnie odznaczany, m. in. medalem „Millenium” w 1966 r., złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami” (1970), odznaką „Zasłużonego Działacza Kultury” (1971), oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1972). W 1978 r. wyróżniony został Nagrodą O. Kolberga.

W 1973 r. przechodzi na emeryturę, ale nadal aktywnie działa w Gdańskim Oddziale PTL biorąc udział w jego pracach — zebraniach, konferencjach, zjazdach i sympozjach krajowych oraz zagranicznych.

Zmarł 19 listopada 1986 r. w Gdańsku. Pozostanie w pamięci jako doskonały organizator i opiekun muzeów etnograficznych oraz orędownik tradycji ludowych w sztuce i kulturze na wsi pomorskiej.

Wojciech Błaszkowski

PROF. DR HAB. FELIKS MARKOWSKI
(1902 - 1985)

Urodził się 18 maja 1902 r. we Lwowie w rodzinie inteligenckiej. Uczęszczał od 1911 r. do Szkoły Realnej we Lwowie i tam w 1920 r. zdaje maturę.

Odtąd pracuje w różnych przedsiębiorstwach techniczno-budowlanych. W 1924 zapisuje się na studia na Politechnice Lwowskiej, które kończy z dyplomem inżyniera architekta w 1928 r.

W 1935 r. przedstawia pracę *Polskie dwory zwyczajne i obronne* i zdobywa tytuł doktora nauk technicznych.

Zatrudniony na Politechnice Lwowskiej w charakterze adiunkta poświęca się badaniom architektonicznym nad zamkami i pałacami o historycznym znaczeniu. W początkach roku 1939 na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Fortalicjum w Perehińsku* zostaje mianowany docentem (ogłoszone w 1940 r.).

Obok architektury dworskiej interesuje się żywo zabytkowymi budowlami miejskimi i wiejskimi, a wyniki tych badań publikuje w „Życiu Technicznym” i innych czasopismach o charakterze naukowo-popularnym.

W czasie okupacji jest zatrudniony w charakterze referenta ochrony zabytków miasta Lwowa.

W roku 1945 przybywa do Gdańska i tu na Politechnice zostaje powołany na zastępcę profesora w Katedrze Budownictwa Wiejskiego, na Wydziale Architektury. W rok później otrzymuje nominację na profesora nadzwyczajnego w tejże Katedrze, przekształconej z jego inicjatywy w Katedrę Architektury i Planowania Wsi. Poza wykładami na studium dziennym prowadzi zajęcia w Wieczorowej Szkole Inżynierskiej NOT przy PG i kieruje (ogółem 108) pracami dyplomowymi. Jest również promotorem trzech przewodów doktorskich. W roku 1960 obejmuje kierownictwo Katedry Historii Architektury Polskiej na Politechnice Gdańskiej, a także stanowisko opiekuna Katedry Historii Architektury Powszechnej, które pełni do 1965 r.

Od samego początku swego pobytu w Gdańsku podejmuje badania i studia nad architekturą Polski północnej, w tym również nad budownictwem ludowym, zwłaszcza w regionie kaszubskim, kociewskim i na Żuławach. Żywo interesuje się rodzimą kulturą wsi pomorskiej. Poprzez Komitet Organizacyjny przyczynia się do powstania Gdańskiego Oddziału PTL w 1956 r. W roku następnym, po ukonstytuowaniu się Oddziału prof. E. Markowski zostaje jego prezesem i godność tę piastuje do roku 1962. Z myślą o ratowaniu zagrożonych zabytków budownictwa ludowego i zapewnieniu im należytej opieki, robi starania o zdobycie terenu dla budowy skansenu, obejmującego w swym programie trzy regiony gdańskie: Kaszuby, Kociewie i Żuławy. Do skansenu tego, zlokalizowanego w Dolinie Radości k. Oliwy, miały być przeniesione trzy zagrody, reprezentujące kulturę rodzimą poszczególnych

trzech regionów. Niestety, projekt ten upadł z powodu oporu ówczesnych władz administracyjnych.

Poważny jest wkład naukowy profesora Markowskiego, jak też wyniki w upowszechnianiu wiedzy o architekturze Polski Północnej (ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa ludowego). Potwierdzają to jego prace ogłaszane drukiem już w latach międzywojennych (dotyczące ważnych zabytków architektury na Białorusi, Wołyniu, Podolu) oraz powojennych — o architekturze Gdańska oraz wsi pomorskiej m. innymi: *Zaginione prace konkursowe Stanisława Noakowskiego* — Warszawa 1948; *Zabytki Ziemi Kaszubskiej w litografiach Wiktora Gonsienieckiego*, Warszawa 1962; *Architektura ludowa Polski Północnej* — Warszawa 1962; *Gotycki klasztor dominikański we Lwowie w świetle gdańskiego rękopisu z XVI w. (K.A.U.)*, 1969, t. 2; *Niski zamek we Lwowie (K.A.U.)*, 1972, i szereg innych.

W dorobku swoim pozostawił wielki materiał archiwalny, obejmujący zbiór dokumentacji obiektów drewnianego budownictwa ludowego w Polsce, w tym poważną ilość danych z Polski północnej, zwłaszcza regionu kaszubskiego. Był także członkiem licznych towarzystw i stowarzyszeń, m. in. Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Stowarzyszenia Architektów Polskich, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, członkiem Komisji Muzeów i Zabytków itd.

Profesor dr Feliks Markowski bardzo się zasłużył dla nauki polskiej, zwłaszcza w dziedzinie architektury, a przede wszystkim na polu budownictwa drewnianego. Był znawcą i miłośnikiem sztuki i kultury ludowej.

W uznaniu zasług otrzymał wiele nagród i odznaczeń m. innymi Złoty Krzyż Zasługi w 1957 r., Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski w r. 1972, Medal Komisji Edukacji Narodowej w 1980 r. Zmarł 7 listopada 1985 r.

Wojciech Błaszowski

ZOFIA NEYMANOWA

(1910 - 1987)

W dniu 14 czerwca 1987 r. zmarła w Sieradzu mgr Zofia Neymanowa, kierowniczka miejscowego Muzeum, zasłużona pracownica na polu społecznym i naukowym, długoletni zaangażowany członek PTL oraz honorowy członek tegoż Towarzystwa.

Mgr Zofia Neymanowa urodziła się w Pińczowie jako córka Ludwika Waręskiego i Julii z Łuniewskich. Ojciec jej był urzędnikiem, matka nauczycielką Powiatowego Gimnazjum Męskiego w Pinczowie; ona też założyła dwie placówki oświatowe: w 1897 r. Żeńską Szkołę Handlową w Radomiu, a w 1912 r. Progimnazjum Żeńskie w Pińczowie. Wcześniej straciła rodziców: ojciec jej zmarł w 1920 r., matka w 1921 r. Od 1924 r. wychowywała się w Tworkach pod Warszawą, u brata ciotecznego, dr Witolda Łuniewskiego. Dzięki jego staraniom i pomocy ukończyła w 1930 r. Państwowe Gimnazjum im. Narczyży Zmichowskiej w Warszawie oraz dwa fakultety na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego, tj. w 1938 r. filologię polską pod kierunkiem prof. J. Krzyżanowskiego, a w 1939 r. historię sztuki pod kierunkiem prof. Z. Batowskiego. Tak z jednej, jak i drugiej

specjalności uzyskała dyplom magistra. Będąc na Uniwersytecie Warszawskim przez pewien czas pełniła funkcję asystentki u prof. Z. Batowskiego.

Jesienią 1940 r. wyszła za mąż za Stefana Dobiesława Neymana, ucznia Wyższej Szkoły Technicznej, którego ojciec Józef, jako rejent, pracował w Warcie, w biurze hipotecznym jej wuja Hipolita Luniewskiego. Ślub odbył się w Tworkach w kaplicy szpitalnej.

Drugą wojnę światową Z. Neymanowa spędziła w Tworkach i Pruszkowie. W pierwszych latach Polski Ludowej osiadła w Sieradzu, gdzie początkowo pracowała jako polonistka w miejscowym gimnazjum, później, tj. w 1948 r. objęła kierownictwo Muzeum Regionalnego. W placówce tej z wielkim poświęceniem i żarliwością przepracowała prawie lat 30. W ciągu tego czasu dokonała bardzo wiele. Przede wszystkim przeprowadziła kapitalny remont zabytkowego budynku muzealnego i urządziła w nim pracownie, magazyny, bibliotekę oraz stałą wystawę archeologiczną, historyczną i etnograficzną. Wielokrotnie zwiększyła zbiory muzealne, zwłaszcza w dziale etnograficznym. Odzyskała część dawnych bardzo cennych eksponatów rozproszonych po muzeach polskich. Położyła trwale podwaliny pod Sieradzki Park Etnograficzny. Opracowała jego założenia i lokalizację na łęgach nadwarciańskich (1971 r.), wytypowała szereg obiektów zabytkowych z budownictwa ludowego, część z nich zwoziła do skansenu, część zabezpieczyła w terenie. Rozpoczęła też rekonstrukcję domu zgierskiego tkacza. W związku z realizacją skansenu wiele przeżyła rozczarowań i kłopotów.

Z. Neymanowa zorganizowała też wiele wystaw czasowych w muzeum i poza jego obrębem. W 1975 r. z ramienia Ministerstwa Kultury i Sztuki, brała udział w realizowaniu ogólnoeuropejskiej wystawy etnograficznej pt. „Miłość i małżeństwo”. Wystawa ta odbyła się na terenie Belgii w Antwerpii i Liège pod patronatem UNESCO.

Z. Neymanowa prowadziła naukowe badania etnograficzne w Sieradzkim, Łaskim, Wieluńskim, Radomszczańskim i Opoczyńskim. Interesowała się głównie folklorem, sztuką ludową, kultem zmarłych oraz ceramiką nowożytną i współczesną. Z etnografii napisała kilkanaście prac, z których część zamieściła w „Łódzkich Studiach Etnograficznych” (t. I, III, IV, VIII, XIV, XIX) i w „Pracach i Materiałach Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” (Seria etnograficzna nr 3, 5, 7), część natomiast w folderach, przewodniku turystyczno-krajoznawczym i w katalogach wystawowych poświęconych sztuce ludowej. W 1962 r., jako redaktorka, rozpoczęła wydawanie rocznika muzealnego pt. „Studia i Materiały do Dziejów Ziemi Sieradzkiej”. W pierwszym tomie tego wydawnictwa znalazły się prace archeologiczne, numizmatyczne i etnograficzne.

Z dużym zaangażowaniem zajmowała się twórcami ludowymi. Dla nich co roku urządzała konkursy, wystawy, spotkania, wyjazdy, pomagała im również w różnych życiowych potrzebach. Wiele też inicjatywy i przedsiębiorczości wykazała przy organizowaniu i prowadzeniu Sekcji Korespondentów Terenowych PTL. Ona też zorganizowała i kierowała Sekcją Miłośników Folkloru Złoczewa i okolicy, którą w 1979 r. przekształciła w Koło Miłośników Folkloru Złoczewa i okolicy.

Zajmowała się też popularyzacją etnografii, przeszłością Sieradzkiego tudzież historią sztuki. Akcję tą prowadziła nie tylko na terenie placówki muzealnej, ale również w bibliotekach gromadzkich, świetlicach wiejskich i na Studium Regionalnym. Dała się też poznać jako świetna gawędziarka w audycjach radiowych prowadzonych przez redaktora Zbigniewa Korzeniowskiego. Działalność popularyzatorską rozwijała także poza granicą.

W latach 1972-1974 wygłosiła w Jugosławii i Rumunii cykl odczytów o kulturze ludowej Polski środkowej.

Zajęcia zawodowe umiejętnie łączyła z pracą społeczną. Przez cztery kadencje była radną Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi. Przy tym działała w Wojewódzkiej Komisji Kultury i Sztuki. Poza tym uczestniczyła w pracach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, pełniąc funkcję z-cy sekretarza generalnego, a przez wiele lat członka Zarządu Głównego, uzyskując w końcu godność honorowego członka tegoż Towarzystwa. Działała też jako prezes Łódzkiego Oddziału PTL. Ona przyczyniła się również do powstania i rozwoju sieradzkiego PRONu.

Za swoją działalność zawodowo-społeczną została odznaczona m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz nagrodą im. Oskara Kolberga.

Zmarła w Sieradzu w czasie śpiączki cukrzycowej, dnia 14 czerwca 1987 r. Pochowana została na cmentarzu parafialnym w Warcie.

Jan Piotr Dekowski

BIBLIOGRAFIA PRAC ZOFII NEYMANOWEJ

- 1955 *Sztuka ludowa regionu sieradzkiego*, [w:] *10 lat sztuki ludowej województwa łódzkiego*, Katalog wystawy sztuki i rękodziela ludowego, Łódź 1955, s. 37-44.
- 1956 *Muzeum w Sieradzu*, „Lud” 1956, t. XL II, s. 867-868.
- 1957 *Sieradzkie*, [w:] *Sztuka ludowa województwa łódzkiego*, Katalog wystawy, Łódź 1957, s. 9-10.
- 1958 *Ptaszki godynickie*, [w:] *Sztuka ludowa województwa łódzkiego*, Katalog wystawy, Łódź 1958, s. 9-11.
- 1959 *Sztuka ludowa regionu radomszczańskiego*, [w:] *Sztuka ludowa ziemi radomszczańskiej*, Katalog wystawy, Radomsko 1959, brak paginacji.
Epitafium z Szadka, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, Łódź 1959, t. I, s. 41-45.
- 1960 *Wnętrze chaty w Klonowej i okolicy (Sieradzkie)*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, Seria etnograficzna nr 3, Łódź 1960, s. 207-240.
- 1961 *Wnętrze chaty w Załęczu Wielkim (Wieluńskie)*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, Seria etnograficzna nr 5, Łódź 1961, s. 75-95.
Zabytki cechowe z Sieradzkiego, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, Łódź 1961, t. III, s. 37-44.
- 1962 *Jan Samuel Lewental — farbiarz i drukarz sieradzki (1816-1823)*, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, Łódź 1962, t. IV, s. 37-41.
Ignacja Piątkowska (1866-1941), „Literatura Ludowa”, Warszawa 1962, nr 1/2, s. 19-25.
Muzeum w Sieradzu, „Literatura Ludowa”, Warszawa 1962, nr 1/2, s. 93-94.
Redaktor rocznika „Studia i Materiały do Dziejów Ziemi Sieradzkiej”, Łódź 1962, t. I, ss. 130.
- 1963 *Wnętrze chaty we Włynicach i okolicy (radomszczańskie)*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, Seria etnograficzna nr 7, Łódź 1963, s. 75-101.

- Sztuka ludowa regionu sieradzkiego*, Katalog wystawy, Łódź 1963, ss. 32.
Wyniki konkursu „Sztuki ludowej regionu sieradzkiego”, Katalog wystawy, Sieradz 1963, s. 5 - 6.
- 1965 *Sieradzka sztuka ludowa i zabawkarstwo ludowe*, Katalog wystawy, Sieradz 1965, bez paginacji.
- 1966 *Sieradzka sztuka obrzędowa i zabawkarstwo ludowe*, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, Łódź 1966, t. VIII, s. 162 - 169.
- 1967 *Sieradzkie kowalstwo ludowe*, Katalog wystawy, Sieradz 1967, ss. 28.
- 1972 *Sieradzkie — Łaskie (twórcy ludowi)*, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, Łódź 1972, t. XIV, s. 115 - 133.
Rzeźba i zdobnictwo ludowe regionu sieradzkiego, Katalog wystawy, Sieradz 1972, s. 8 - 13.
- 1974 *Sztuka ludowa*, [w:] *Sieradz i okolice*, przewodnik krajoznawczy, Łódź 1974, s. 75 - 85.
Co warto zwiedzić (Zabytki sieradzkiego), [w:] *Sieradz i okolice*, przewodnik krajoznawczy, Łódź 1974, s. 43 - 74.
- 1977 *Jadwiga Grała (1912 - 1976), twórczyni ludowa*, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, Łódź 1977, t. XIX, s. 133 - 139.
- 1978 *Kilka uwag o budownictwie i stroju sieradzkim*, [w:] *Sieradzki folklor i sztuka ludowa*, Sieradz 1978, Katalog, brak paginacji.

Zestawił: Jan Piotr Dekowski

Informujemy, że nakładem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego ukazały się dwie bibliografie zawartości czasopism „Lud” i „Literatura ludowa”. Publikacje te są pierwszymi bibliografiami tych czasopism. Obie pozycje opracowane zostały przez Grażynę Ewę Karpińską i Marię Niewiadomską z Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej PTL w Łodzi:

1. BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI "LUD" ZA LATA 1895 - 1985.

Wrocław 1988. Cena 1.000 zł. Nakład: 1.000 egz.

sporządzona została w oparciu o kryteria treściowe w ośmiu zasadniczych działach tj. dział ogólny, teoria kultury i metodologia, historia i organizacja etnografii, muzealnictwo, etnografia Polaków, etnografia powszechna, nauki pomocnicze, varia. Publikacja zawiera 4.288 pozycji, zaopatrzona jest w indeks osobowy, indeks nazw geograficznych i etnograficznych oraz noty edytorskie poszczególnych tomów „Ludu”.

2. BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI "LITERATURY LUDOWEJ" ZA LATA 1957 - 1980. Wrocław 1986. Cena 350 zł.

Nakład: 700 egz.

Bibliografia posiada 19 działów problemowych obejmujących np. zagadnienia teorii i metodologii folkloru, ludowej prozy narracyjnej, poezji ludowej, mikrofolkloru, języka folkloru, literatury popularnej, teatru i dramatu, muzyki i tańca, wierzeń, magii, medycyny ludowej, inspiracji folklorystycznych w kulturze artystycznej, folkloryzmu, sztuki ludowej i inne. Całość poprzedzona wstępem Profesora dr Czesława Hernasa, redaktora naczelnego „Literatury Ludowej”.

OBIE POZYCJE WYSYŁAMY ZA ZALICZENIEM POCZTOWYM!!!

Zamówienia na kartach pocztowych
przesyłać na adres:

Zarząd Główny

POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

ul. Szewska 36

50-139 Wrocław